

УДК 82.161.2-3.08

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.11>

Наталія ГУДИМА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна, 32300

ORCID: 0000-0002-6192-3779

Валентина ВІТЮК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, пр. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-4981-9925

Бібліографічний опис статті: Гудима, Н., Вітюк, В. (2025). Методичний потенціал риторичних вправ у професійному становленні майбутнього вчителя початкових класів. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, 74–82, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.11>

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РИТОРИЧНИХ ВПРАВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкрито методичний потенціал риторичних вправ у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Наголошено, що в сучасній освітній практиці риторична підготовка майбутнього педагога не має цілісної, системно побудованої концепції: її елементи часто розпорошені між різними освітніми компонентами та сприймаються як додаткові, а не ключові. Такий підхід знижує ефективність формування професійно значущих комунікативних умінь. Утім, в умовах трансформації ролі вчителя в контексті Нової української школи риторична компетентність набуває статусу невід'ємного складника професійної культури педагога.

Окреслено роль і значення риторичних вправ і завдань у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. У дослідженні обґрунтовано необхідність системного підходу до риторичної підготовки педагогів, розроблено авторську систему вправ і завдань з риторики української мови, що відповідає потребам здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. Представлена система вправ і завдань інноваційного характеру спрямована на засвоєння базових риторичних компетенцій, розвиток критичного мислення, навичок аргументації, ведення діалогу, публічного виступу, формування мовленнєвої майстерності.

Акцентовано увагу на важливості поєднання теоретичних засад риторики з їх практичним застосуванням у професійній діяльності вчителя. Зроблено висновок про доцільність цілеспрямованого впровадження риторичних вправ як ефективного засобу формування комунікативної компетентності, соціально-психологічної адаптивності та педагогічної майстерності майбутніх фахівців у галузі початкової освіти.

Ключові слова: риторика, риторичні вправи та завдання, риторичні вміння, комунікативна компетентність, учителі початкових класів, інноваційні методи навчання, імідж учителя.

Nataliia HUDYMA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, Ohiienko str., 8/47 Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0002-6192-3779

Valentyna VITIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4981-9925

To cite this article: Hudyma, N., Vitiuk, V. (2025). Metodychnyi potentsial rytorychnykh vprav u profesiinomu stanovlenni maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [Methodological potential of rhetorical exercises in the professional development of future primary school teachers]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, 74–82, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.11>

METHODOLOGICAL POTENTIAL OF RHETORICAL EXERCISES IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article reveals the methodological potential of rhetorical exercises in the professional training of future primary school teachers. It emphasizes that in modern educational practice, rhetorical training lacks a coherent and systematically structured concept. Its elements are often scattered across different academic disciplines and are typically perceived as auxiliary rather than essential, which significantly reduces the effectiveness of forming professionally relevant communicative skills. However, in the context of the evolving role of the teacher within the New Ukrainian School, rhetorical competence has gained the status of an integral component of a teacher's professional culture.

The study outlines the role and significance of rhetorical exercises and tasks in developing communicative competence among future primary school teachers. It substantiates the need for a systematic approach to rhetorical training in pedagogy and presents an original system of rhetorical exercises in the Ukrainian language tailored to the needs of undergraduate students specializing in Primary Education. The proposed system of innovative exercises and tasks aims to help students acquire basic rhetorical knowledge, develop speech proficiency, cultivate critical thinking, master argumentation techniques, conduct dialogue, deliver public speeches, and engage in pedagogical persuasion.

The article highlights the importance of combining the theoretical foundations of rhetoric with their practical application in a teacher's professional activity. The conclusion emphasizes the relevance and effectiveness of purposefully implementing rhetorical exercises as a means of developing communicative competence, socio-psychological adaptability, and pedagogical mastery among future specialists in primary education.

Key words: rhetoric, rhetorical exercises and tasks, rhetorical skills, communicative competence, primary school teachers, innovative teaching methods, teacher's image.

Актуальність проблеми. У сучасному освітньому середовищі риторична компетентність набуває особливої значущості як один із ключових складників професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Усне мовлення виступає не лише засобом передачі знань, а й потужним інструментом впливу на формування особистості учня, встановлення довірливого діалогу, створення емоційно комфортного освітнього простору.

Підготовка майбутнього педагога повинна бути зорієнтована на розвиток цілісної системи комунікативних умінь, що є необхідними для ефективної професійної взаємодії та активної участі в житті громади й суспільства загалом.

З огляду на трансформацію ролі вчителя в умовах Нової української школи, зростають вимоги до його мовленнєвої культури, риторичної майстерності та вміння переконливо й етично доносити власну позицію. Саме тому формування риторичної компетентності стає пріоритетним напрямом професійної підготовки педагога, який прагне бути не лише носієм знань, а й натхненником, партнером та ефективним комунікатором у шкільному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях провідних українських дослідників широко висвітлено ключові

аспекти теорії й практики педагогічної комунікації (І. Зязюн, А. Капська, О. Мороз, М. Пилинський, Г. Сагач, Н. Тарасевич). Значний внесок у розвиток риторики як науки, а також у формування педагогічних засад риторичної діяльності зробили Н. Голуб, Л. Мацько, О. Мацько, Г. Сагач, І. Шведов та ін. Їхні дослідження заклали підґрунтя для осмислення риторичної культури як важливого складника професійної компетентності вчителя.

Окрему увагу заслуговують наукові напрацювання, присвячені розвитку риторичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Зокрема, праці Н. Гудими, І. Бойко, Г. Бондаренко, Т. Молнар, І. Размолодчикової, О. Філіппової та містять теоретичні й практичні підходи до формування риторичних умінь у майбутніх педагогів у межах їхньої фахової підготовки. Вчені наголошують на важливості інтеграції риторичної підготовки в освітній процес педагогічних ЗВО як засобу формування високого рівня професійної комунікативної культури.

Незважаючи на вагомі наукові здобутки, проблематика комунікативно-риторичної компетентності саме вчителя початкових класів потребує подальшого дослідження. Недостатній рівень розробленості цього напрямку й зумовив актуальність обраної теми дослідження.

У сучасній освітній практиці риторична підготовка майбутнього вчителя не має цілісної, системно вибудованої концепції. Її окремі елементи розпорошені між різними освітніми компонентами та зазвичай сприймаються як додаткові, а не ключові, що істотно знижує ефективність формування професійно значущих комунікативних умінь. Утім, в умовах трансформації ролі вчителя в контексті Нової української школи риторична компетентність набуває статусу невід'ємної складової професійної культури педагога. Тому метою статті є визначення ролі та значення риторичних вправ і завдань у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. У дослідженні також запропоновано авторську систему риторичних вправ і завдань, що спрямовані на засвоєння базових риторичних компетенцій, розвиток мовленнєвої майстерності та формування професійно важливих умінь у здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта.

Виклад основного матеріалу. У сучасній парадигмі освіти, зокрема у Концепції Нової української школи та Професійному стандарті вчителя початкових класів, комунікативна компетентність визначається як ключовий складник професійної підготовки педагога. Він охоплює систему знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної взаємодії, конструктивного діалогу та емоційно-чутливого супроводу учнів в освітньому процесі. Риторика, як наука про ефективне і впливове мовлення, у цьому контексті виступає невід'ємним інструментом розвитку педагогічного слова.

Риторична компетентність вчителя проявляється у здатності до свідомого, структурованого і цілеспрямованого мовлення: від побудови логічно впорядкованого монологу з фахової проблематики до ведення гнучкого діалогу, дискусії чи спонтанної розмови зі збереженням педагогічної етики й емпатії. Згідно з вимогами НУШ, вчитель більше не є єдиним джерелом знань, а стає фасилітатором, наставником, партнером у навчанні, що зумовлює потребу у високому рівні мовленнєвої культури та вміння переконливо і тактовно формулювати свої думки (Гудима Н., 2017).

У цьому контексті мовленнєво-риторична компетентність постає не лише як сукупність

професійних умінь, а як здатність створювати та аналізувати педагогічно спрямовані висловлювання різних жанрів – від мотиваційної промови до делікатного коментаря – з урахуванням вікових особливостей молодших школярів. Формування такої компетентності має забезпечувати поступовий перехід від традиційно авторитарної моделі педагогічного мовлення до моделі партнерського, гуманістично орієнтованого спілкування, що відповідає цінностям та завданням Нової української школи (Ігнатюк О., 2020).

Ефективне формування мовленнєво-риторичної компетентності майбутніх учителів початкових класів є неможливим без цілеспрямованого опанування відповідних освітніх компонентів у процесі фахової підготовки в закладі вищої освіти. Одним із ключових освітніх компонентів у цьому напрямі є курс «*Основи риторики та культури мовлення педагога*», який включено до навчального плану підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта освітньо-професійної програми «Початкова освіта» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Цей освітній компонент виконує важливу функцію – забезпечує системну роботу над розвитком риторичних умінь і навичок, що мають визначальне значення для майбутньої професійної діяльності педагога. У межах освітнього компонента здобувачі вищої освіти опановують не лише теоретичні основи риторики, а й активно працюють над розвитком практичних умінь через комплекс вправ, дібраних відповідно до мети виконання, методики організації, змістом програмового матеріалу, ступенем самостійності та творчості. Такі вправи спрямовані на всебічне опрацювання навичок створення, аналізу та виголошення педагогічно доцільного мовлення.

Зміст освітнього компонента включає аналіз зразків промов видатних педагогів, учених і письменників, опанування методики підготовки публічного виступу, вивчення засобів зацікавлення слухача, а також розвиток власної мовної виразності й етичної комунікації. У процесі навчання студенти набувають навичок формулювання мети та основної думки виступу, добору матеріалу відповідно до запитів аудиторії, а також рефлексивного аналізу власного мовлення.

Завдяки практичній спрямованості освітнього компонента майбутні педагоги не лише поглиблюють знання з риторики, а й формують мовленнєву впевненість, що є необхідною для реалізації комунікативних функцій у сучасному освітньому середовищі.

Для формування риторичної компетентності майбутніх учителів початкової школи доцільно використовувати інтерактивні, контекстно й соціально орієнтовані завдання, що відображають реальні комунікативні ситуації, з якими вчитель стикається у своїй щоденній діяльності. Такі завдання спрямовані не лише на опанування технік побудови мовлення, але й на розвиток емоційного інтелекту, критичного мислення та здатності переконливо й толерантно висловлювати власну позицію (Симоненко Т., 2020).

Виокремимо актуалізовані риторичні завдання:

– *промова у форматі TEDx*: підготувати й виголосити короткий (3–5 хв.) виступ за одним із афоризмів сучасних мислителів, доповнивши прикладами з особистого досвіду або соціального життя;

– *промова-відкриття класного проекту* на тему: «Мій клас – простір довіри й підтримки»;

– *публічний виступ перед батьками*: створити промову для батьківських зборів з актуальної теми (наприклад, «Психологічна безпека в освітньому середовищі», «Як говорити з дитиною про війну?») або «Взаємодія батьків і школи у формуванні цінностей дитини»;

– *мотиваційна промова для учнів 1–2 класів*: заохочення до читання, навчання або добрих вчинків;

– *риторичні дебати*: участь у міні-дискусіях на теми, що мають педагогічне або етичне підґрунтя, наприклад, «Чи повинен учитель бути другом для учнів?», «Цифрові технології: союзники чи вороги дитячої уваги?», «Чи варто дозволяти учням оцінювати вчителів?»;

– *інклюзивна промова*: підготувати короткий виступ, спрямований на підтримку однокласника/учня з особливими освітніми потребами;

– *виступ для шкільного свята*: створити привітальну або подячну промову з нагоди Дня вчителя, Свята останнього дзвоника, вручення дипломів тощо;

– *тренінгова вправа «Слово в дії»*: запропонувати здобувачам вищої освіти сформулювати та виголосити меседж, який може змінити став-

лення до суспільно важливої проблеми (наприклад, булінг, екологічна культура, ментальне здоров'я дітей, волонтерство тощо);

– *іронічно-сатирична вправа*: створення риторичного монологу або діалогу з використанням елементів гумору, гіперболи, іронії на теми з повсякденного життя вчителя (наприклад, «10 причин, чому класний журнал – найкращий друг педагога» або «Відмінник не завжди ідеальний учень, а вчитель – не завжди чарівник»).

Такі вправи дозволяють розвивати мовленнєву гнучкість, творчість і водночас готують майбутнього вчителя до реальних педагогічних викликів, сприяючи формуванню гідного іміджу професії.

Запропоновані вправи створюють можливості для розвитку у здобувачів вищої освіти здатності формулювати логічно структурований монолог, вести ефективну й етично виважену розмову на будь-яку актуальну тему з позиції сучасного, свідомого й інтелігентного педагога. У процесі виконання таких завдань майбутні вчителі не лише набувають навичок культури усного мовлення, а й вчаться діяти в умовах комунікативної взаємодії: аргументовано висловлювати думки, реагувати на заперечення, брати участь у педагогічній дискусії, дебатах, вести публічний діалог чи полілог з батьками, колегами, учнями. Усе це – необхідні складники риторичної компетентності, яка сьогодні має практичне значення в щоденній діяльності вчителя (Ткаченко Л., 2018).

На сучасному етапі підготовки педагогів особливого значення набуває така інноваційна форма, як тренінг. Він передбачає не лише опрацювання теоретичних положень, а й практичну роботу над власним мовленням у безпечному й динамічному середовищі, що сприяє особистісному зростанню. Під час тренінгових занять студенти аналізують власний стиль комунікації, вчаться долати мовленнєві бар'єри, виявляти комунікативні стратегії в умовах стресу чи емоційного напруження, наприклад, під час шкільного конфлікту, зустрічі з батьками, захисту освітнього проекту чи класної години (Киричок І., Тонконог І., 2022).

Доцільно запропонувати майбутнім учителям тему «Риторика в житті сучасного педагога», орієнтуючи їх на осмислення власного мовлення як інструмента професійного впливу. Для побудови виступу студенти можуть вико-

ристати цитатний план, спираючись на народну мудрість (прислів'я, приказки), які відображають суть педагогічного слова, наприклад:

– «Слово старше, ніж гроші» – про авторитет і силу вчительського мовлення; «Шабля ранило тіло, а слово – душу» – про відповідальність за сказане перед учнем; «Умієш говорити – уміє слухати» – про діалогічність і слухання як базову комунікативну навичку; «Не кажи – не вмію, а кажи – навчусь» – як життєва позиція освітянина; «Що скаже – неначе зв'яже» – про силу впливу переконливого слова вчителя.

Такі завдання не лише розвивають мовленнєві та риторичні навички, а й допомагають здобувачам вищої освіти формувати власну педагогічну позицію, збагачують світогляд, виховують повагу до сили слова, яке в руках учителя може стати засобом натхнення, підтримки, мотивації або, навпаки, причиною бар'єрів і непорозуміння.

Ефективне формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи потребує впровадження інтерактивних, творчих і проєктних методів навчання, які дозволяють здобувачам вищої освіти не лише опрацювати теоретичний матеріал, а й розвивати практичні мовленнєві навички в реалістичних умовах (Толочко С., 2021).

Серед дієвих методів роботи – навчальні проєкти, які сприяють розвитку риторичних, презентаційних і креативних умінь. Наприклад, створення мініпроєкту-презентації на такі теми, як «Слово Тараса Шевченка в нашому часі», «Учитель початкової школи очима дитини», «Говорити, щоб навчити: сила слова в руках педагога» тощо.

Такі проєкти здобувачі вищої освіти виконують у мікрогрупах (по 3–4 особи), презентуючи результати з використанням мультимедійних засобів, публічного мовлення та елементів сторителінгу.

Не менш важливою є участь у дискусіях на актуальні теми, які розвивають уміння аргументувати, слухати опонента, формулювати та відстоювати власну позицію. Темі можуть бути як педагогічними («Чи варто оцінювати учнів у початковій школі?»), так і соціально значущими («Цифрове дитинство: виклики для вчителя»).

Сучасна вправа «Креативні письменники» передбачає роботу в малих групах. Здобувачам вищої освіти пропонується скласти короткий

текст (есе, історію, вірш) з обмеженням: усі слова мають починатися з обраної літери українського алфавіту. Тема може бути довільною або заданою викладачем, наприклад, міні-розповідь «Забута зупинка», гумористичне есе «Веселі вихователі», казка «Кіт крізь ключку», або ліричний текст «Осіньне очікування» тощо.

Особливу увагу приділяють не лише лексичному багатству й дотепності, а й вмінню працювати в команді, презентувати результат публічно, дотримуючись норм мовної культури та етикету.

Такі завдання актуалізують мовну практику, роблять навчання живим і емоційно залученим, наближаючи здобувачів вищої освіти до реалій сучасної школи, де слово вчителя є інструментом не лише навчання, а й виховання, мотивації та підтримки.

Пропонуємо авторські тексти, які здобувачі вищої освіти підготували на практичних заняттях із освітнього компонента «Основи риторики та культури мовлення педагога»:

– *«Соня спить солодким сном. Сниться Соні світлий сон: Семеро смішних слоненят Соні співанку співати спішать. Сам соловей солістом став! Сом старий сопілкою свистав. Соні смішно-смішно стало. Світанкове сонце Соню стрічало»* (Чемерейко Наталія).

– *«Пополудню павучок Пилипко, подумавши, поповз по павутинці по полуниці. Проповз півпавутинки, побачив Павучиху Пустунку. Подумав, посидів, подивився, поліз по павутинці привітати подругу. Павучок підповз, привітався. Приятелі приязно поспілкувалися. Побачивши привітність Пустинки, павучок посміхнувся. – Пані Павучихо, – промимрив, – прошу покірно, полізьмо по павутинці по полуниці. Подумавши, Пустунка погодилася. Позбиравши полуниці, павучок почав пригощати павучиху. Потім поважна пані почала пригощати павучка полуницею. Павук – павучиху, павучиха – павука... продовжували пригощатися, поки полудень пройшов»* (Пуш Ірина);

– *«Сказала сорока сороці старій: «Скоріше скликай сороченьят своїх. Сьогодні скрекочу, співаю сонет, словом сказати – спокійний сюжет. Стільці свої ставте, сміливо сідайте. Сльози солоні скоріше сховайте». Серце співає солодкі слова. Сценарій складала старенька Сова. Сьогодні солістку сонце стрічає. Сонних сусідів сорока скликає. Сцена спалахує світлом софіт. Сорока співає – схвильований світ»* (Зібер Алла).

– «Петрикова першоквітнева пастка

Петрику приснився першоквітневий «прикол». Прокинувся, повеселішав, пішов готувати пастку. Пересипав пекучий перчик порожню пляшку. Підвішав перед порогом. Першою прийшла пані-Павлина, пастку перевірила, перцем покрилася. Підстрибнула, почала пчихати, пішла. Петрик посміхнувся, «прикол» пройшов прекрасно. Пора підготувати пастку Петрусеві!» (Ярова Юлія).

Такі тексти майбутні вчителі початкових класів зможуть використовувати на уроках української мови та читання як навчально-виховні.

Задекларовані вправи формують риторичні вміння й навички майбутніх учителів початкової школи, надають змогу виробити індивідуальний образ автора, власний ораторський стиль, вчать розуміти й виявляти риси національної специфіки виступів та риторичних текстів із скарбниці українського красномовства.

Окрім традиційних методів, у процесі формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності ефективними виявляються *інноваційні інтерактивні підходи*, що відповідають запитам сучасної освіти. Зокрема, це:

– *рольові та ділові симуляції*, які моделюють реальні педагогічні ситуації (наприклад, конфлікт батьків і вчителя, захист учнівського проєкту, онлайн-консультація для батьків першокласників);

– *тренінгові виступи з елементами сторітелінгу* на педагогічно значущі теми (наприклад, «Мій перший клас: як побудувати довіру»);

– *риторичний аналіз медіатекстів*: відгуки на виступи сучасних освітніх блогерів, інтерв'ю директорів шкіл, відеофрагменти з публічних виступів педагогів-новаторів;

– *риторичні мініпрактикуми у форматі «EdTalk»* (здобувачі вищої освіти виступають як спікери на освітній мініконференції);

– *креативні імпровізації*, де здобувач вищої освіти отримує несподівану тему для виступу та має 1 хвилину на підготовку і 2–3 хвилини на публічне мовлення;

– *створення мовленнєвого портфоліо*: добір власних виступів, коментарів, промов у відеоформаті з подальшим самоаналізом.

Виокремимо *вправи на розвиток усного мовлення інноваційного спрямування*:

«*Говорити варто!*» – вправа-промоція: здобувач вищої освіти обирає одну з акту-

альних для молоді та суспільства тем і готує до 3–4 хвилинний публічний виступ із переконливою аргументацією. Пропонуємо такі теми: «Чому кожен учитель має знати про ментальне здоров'я учнів?», «Розмовляй українською: не модно, а цінно», «Шкільна форма: простір свободи чи обмеження?», «Чому початкова школа – місце, де закладаються цінності?», «Гаджети на уроках: шкідливо чи корисно?», «Сором'язливість учня – це виклик чи ресурс?», «Вчителю – не соромно помилятися», «Тишу в класі не треба боятися: вона теж говорить».

Оцінюються не лише чіткість і логічність викладу, а й емоційна залученість, риторична виразність, контакт із уявною аудиторією та креативність викладу.

Такі сучасні риторичні вправи дозволяють сформувати в майбутнього вчителя не лише технічні навички публічного мовлення, а й педагогічну гнучкість, здатність імпровізувати, адаптуватися до комунікативних викликів сучасної школи та говорити переконливо, етично й натхненно.

«*Мікроінструкція*» – пояснювальний виступ (до 4 хвилин).

Мета: розвинути здатність чітко, послідовно, доступно пояснювати складні або буденні речі – навичка, критично важлива для вчителя початкової школи.

Завдання: здобувач вищої освіти обирає одну з тем (або формулює свою) й готує короткий усний виступ у форматі пояснення, поради або лайфхаку.

Актуальні теми для вибору: «Як створити доброзичливу атмосферу в класі з першого дня?», «Як пояснити дитині, що помилятися – це нормально?», «Як підготувати нескладну гру, яка розвиває критичне мислення?», «Як «не вигоріти» під час педагогічної практики?», «Як пояснити малюкам, чому варто бути ввічливим?», «Як написати сучасний допис у соцмережах про свою педагогічну практику?», «Як організувати читацький челлендж для учнів?».

«*Моє бачення світу*» – описовий виступ (до 4 хвилин).

Мета: навчити здобувачів вищої освіти передавати враження, емоції, створювати живі мовні образи – корисна навичка для формування власного мовленнєвого стилю та ефектної комунікації з дітьми.

Завдання: описати явище, предмет, людину чи ситуацію, вдаючись до образності, емоційного забарвлення, метафор.

Актуальні теми для вибору: «Мій ідеальний робочий день як учителя початкової школи», «Шкільний дзвінок, який я запам'ятав/запам'ятала назавжди», «Мій учительський рюкзак: що я беру з собою в клас (буквально й метафорично)», «Клас, де хочеться залишитися після уроків», «Моя педагогічна суперсила», «Місце, де я відновлюю ресурс», «Подія, яка змінила моє бачення професії вчителя».

Ці завдання спонукають здобувачів вищої освіти не лише до мовленнєвої активності, а й до саморефлексії, творчого самовираження й формування власного голосу як майбутнього педагога. У разі потреби ці вправи можна реалізувати у форматі відеоблогу, інтерв'ю, міні-презентації або ігрової імпровізації – що робить навчання ще ближчим до покоління Z.

«Особа, яка надихає» – біографічний виступ (до 4 хвилин).

Мета: сформувати вміння створювати зв'язний, образний монолог із біографічним або особистісно орієнтованим змістом.

Завдання: здобувач вищої освіти готує виступ про особу, яка має значення в його/її професійному чи життєвому становленні. Це може бути відома чи маловідома постать, особистий кумир або герой повсякденності.

Сучасні теми для вибору: «Учитель, який змінив моє життя», «Людина, що навчила мене мріяти», «Моя бабуся як перший педагог у моєму житті», «Хто для мене є вчителем мудрості?», «Освітній блогер, якого я слухаю і вчуся щодня», «Історія волонтера, яку я ніколи не забуду», «Моя рольова модель як майбутнього вчителя», «Мій особистий супергерой (із родини, громади, суспільства)».

«Сила внутрішнього голосу» – вправи з самовиховання оратора.

Мета: розвивати мовленнєву впевненість, толерантність у комунікації, здатність до само-рефлексії й позитивного впливу.

Завдання: здобувачі вищої освіти обирають одну з формул/тез із життєвої філософії успішного оратора й готують короткий мотиваційний спіч (2–3 хв.) або міні-блог. Виступ має поєднувати особистий досвід, педагогічний сенс і емоційний заряд.

Приклади сучасних тем і тез: «Як бути натхненням для дітей, навіть коли втомле-

ний?», «Чому доброта – найкращий інструмент педагога?», «Вчись визнавати свої помилки – учні це відчують», «Сила «тихого слова» в шумному класі», «Не шукай ідеальності – шукай справжність», «Відкритість – це не слабкість, а сміливість», «Подяка як педагогічна стратегія», «Учитель має право на слабкість, але не на байдужість», «Прощай себе, аби вчити інших із любов'ю», «Навчай не моралі – навчай прикладом».

Після виступів варто обговорити: рівень мовленнєвої виразності, логіка й глибина думки, переконливість, реакція аудиторії, невербальні засоби впливу (жести, міміка, тон).

Такі вправи створюють простір для формування живої риторичної культури, яка поєднує професійну етику, гуманістичні цінності та здатність до щирого, натхненного мовлення – необхідного кожному вчителю в сучасній початковій школі.

Закцентуємо увагу на тому, що зміна традиційної мовленнєвої поведінки майбутнього вчителя початкової школи на мовленнєво-риторичну діяльність – складний і тривалий процес. Саме рефлексія майбутнього вчителя дозволяє виявити усталені стереотипи, установки й упередження. Для діагностики рівня готовності до мовленнєво-риторичної діяльності майбутньому вчителю початкової школи варто застосувати серед традиційних методів дослідження метод відеозапису. Відеозапис визначаємо як метод, що передбачає створення навчальних відеоматеріалів та їх застосування з метою аналізу, оцінювання мовленнєво-риторичної діяльності майбутнього педагога та удосконалення його учительсько-ораторської майстерності. Перегляд проведеного уроку, виховного заходу, виступу на батьківських зборах у відеозаписі дає справді безцінний зворотний зв'язок. Саме перегляд та аналіз відеозаписів сприяють формуванню ораторської майстерності, готовності вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності (Дрозд Т., 2021).

Велике значення мають також і письмові самостійні роботи під час вивчення освітнього компонента «Онови риторики та культури мовлення педагогів початковій школі», за допомогою яких у майбутніх фахівців формується та розвивається писемне мовлення. Для цього варто підготувати письмово повідомлення на морально-етичну тему, наприклад, «Добро і зло в професійній діяльності педагога», «Краса

врятує світ, а я люблю потворність», «Зовнішня культура оратора», «Світ очима дитини», «Як зробити життя цікавим?» тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів охоплює знання, вміння і навички, сформовані в процесі фахової підготовки. Комунікативна компетентність учителя початкових класів – це система внутрішніх ресурсів ефективного вирішення фахових завдань, а саме: позицій спіл-

кування, ролей, стереотипів, установок, знань, умінь, навичок; вона певним чином пов'язана з цілісністю особистості. Тому сучасний учитель початкових класів має бути високоосвіченою, професійно компетентною особистістю.

Перспективу дослідження вбачаємо у виокремленні системи вправ і завдань для формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів як один із чинників безперервного професійного розвитку вчителя початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гудима Н. В. Риторичні вправи як засіб формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Лінгвостилістичні студії*. 2017. Вип. 6. С. 54–60.
2. Дрозд Т. М. Мовленнєва та риторична компетентність як складові комунікативної компетентності педагога. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*. 2021. № 19. С. 315–320.
3. Ігнатович О. Г. Роль метафори у формуванні риторичної культури майбутнього педагога. *Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору*. 2020. Вип. 87. С. 123–127.
4. Киричок І. І., Тонконог І. В. Педагогічні технології у формуванні риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2022. Вип. 173. С. 123–127.
5. Симоненко Т. В. Формування риторичної компетентності особистості майбутнього фахівця в умовах сучасної освітньої парадигми. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 13–14.
6. Ткаченко Л. П. Риторичний аспект у підготовці сучасного вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 10 квіт. 2018 р. Харків : Стиль-Іздат, 2018. С. 326–329.
7. Толочко С. В. Формування риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2021. Вип. 173. С. 123–127.

REFERENCES:

1. Hudyma N. Rytorychni vpravy yak zasib formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Linhvostylistychni studii*. 2017. Vyp. 6. S. 54–60.
2. Drozd T.M. Movlenieva ta rytorychna kompetentnist yak skladovi komunikatyvnoi kompetentnosti pedahoha. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*. 2021. No. 19. S. 315–320.
3. Ihnatovych O.H. Rol metafory u formuvanni rytorychnoi kultury maibutnoho pedahoha. *Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsii do Yevropeiskoho osvitnoho prostoru*. 2020. Vyp. 87. S. 123–127.
4. Kyrychok I.I., Tonkonoh I.V. Pedahohichni tekhnolohii u formuvanni rytorychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly. *Naukovyi visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. 2022. Vyp. 173. S. 123–127.
5. Symonenko T.V. Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti osobystosti maibutnoho fakhivtsia v umovakh suchasnoi osvitnoi paradyhmy. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Pedahohichni nauky*. 2018. No. 13–14.
6. Tkachenko L.P. Rytorychnyi aspekt u pidhotovtsi suchasnoho vchytelia. *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka* : materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kharkiv, 10 kvit. 2018 r. Kharkiv: Styl-Izdat, 2018. S. 326–329.
7. Tolochko S.V. Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti vykladachiv u pisliadyplomnii pedahohichnii osviti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T. H. Shevchenka*. 2021. Vyp. 173. S. 123–127.